
dyslexieMAP

voor onderzoek
en
begeleiding van dyslexie

(herziene versie 2006)

**Griet Risselada
Paul Tiggeler
Bernhard Wewerinke**

Over de auteurs

Griet Risselada studeerde ontwikkelingspsychologie en orthopedagogiek aan de RUG. Zij is als leerlingbegeleider werkzaam bij Cedin en in het Sbo.

Paul Tiggeler studeerde aan de RUG ontwikkelingspsychologie en is als leerlingbegeleider werkzaam bij Cedin en in het speciaal basisonderwijs.

Bernhard Wewerinke studeerde klinische en kinderpsychologie aan de RUG. Hij was langdurig als psycholoog werkzaam op de Professor Grewelschool (Regionaal Expertise Centrum, cluster IV) en als leerlingbegeleider verbonden aan GCO *fryslân* (thans Cedin).

De auteurs zijn gespecialiseerd op het gebied van ontwikkelingsstoornissen: dyslexie, ADHD en PDD-NOS.

Eerste druk: april 2001
Tweede druk: juni 2002
Derde druk: april 2003
Vierde herziene druk: januari 2006

Vormgeving: Bertus Zijlstra, Cedin

Druk: Cedin

Eduforce Uitgeverij
Oostergoweg 6
8932 PG Leeuwarden
Tel.: (058) 284 34 34
Fax.: (058) 288 05 85
Email: uitgeverij@eduforce.nl
www.eduforce.nl

ISBN 9074022979

CEDIN
Eduforce is onderdeel van educatieve dienstverlening

© 2005 **Eduforce**. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, computersoftware, of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Kopers van deze uitgave mogen de als zodanig aangegeven kopieerbladen -uitsluitend voor gebruik op de eigen school- vermenigvuldigen. De kosten van dit kopierecht zijn namelijk in de aanschafprijs opgenomen. Kopers staan daarom bij de uitgever geregistreerd.

Inhoud

DEEL 1

Dyslexie. De actuele stand van zaken

1.	Inleiding	9
2.	Achtergrondinformatie	11
	2.1 De naam	11
	2.2 De definitie	12
	2.3 Onderverdeling in typen	16
3.	Het vaststellen van dyslexie	19
	3.1 De werkdefinitie	19
	3.2 De werkwijze in de praktijk: operationalisering van de werkdefinitie	20
	3.3 Het traject van signaleren, remediëren en verwijzen	22
4.	De behandeling van dyslexie	27
	4.1 Visies op ontstaan en aanpak van dyslexie	27
	4.2 Remediëren en behandelen	38
	4.3 Het doel van de behandeling	40
	4.4 De effectiviteit van de behandeling	40
	Aan welke voorwaarden moet een behandeling voldoen?	
5.	Stappenplan van signalering tot behandeling	43
6.	Dyslexie vroegtijdig te voorspellen?	45
7.	De Dyslexieverklaring	47
8.	Slotbeschouwing	51
9.	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen van de commissie van de Gezondheidsraad	55
10.	Literatuur	63
	Bijlagen	67
	- overzicht van onderkende, verklarende en indicerende diagnose	67
	- formulier dyslexieverklaring (voorbeeld)	71

DEEL 2

Onderzoek en begeleiding van leesproblemen

1.	Onderzoek van leesproblemen	75
	1.1 Inleiding	75
	1.2 Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van het leren lezen	75
	1.3 Het Protocol Leesproblemen en Dyslexie	76
	1.4 Beginnende geletterdheid	79
	1.5 Leesonderzoek	80
	1.6 Het aanvankelijk lezen	81
	1.7 Overgang naar het voortgezet lezen	83
	1.8 Samenvatting onderzoek technisch lezen	85
	1.9 Nader onderzoek	86
2.	Begeleiding van leesproblemen	87
	2.1 Inleiding	87
	2.2 Problemen bij het leren lezen in groep 3 en in hogere groepen met een dle < 10	87
	2.3 Problemen bij het leren lezen en dle > 10	90
	2.4 Aanpassing in de groep	91
	2.5 Begeleidingsmethodieken	92
	2.6 Een benadering voor spellende en radende lezers	93
	2.7 Algemene opmerkingen	95
3.	Computerprogramma's en hulpmiddelen voor kinderen met lees- en spellingproblemen	97
	3.1 Inleiding	97
	3.2 Compenserende en dispenserende maatregelen bij dyslexie	98
	- hulpmiddelen lezen	99
	- hulpmiddelen spellen	100
	- vergoeding	100
4.	Literatuur	101

DEEL 3

Onderzoek en begeleiding van spellingproblemen

A.	Onderzoek van spellingproblemen	
1.	Inleiding	105
	1.1 Nieuwe ontwikkelingen	105
	1.2 Signaleren	106
2.	Aanvankelijk spellen	107
3.	Gevorderd spellen	109
4.	De aard van het spellingprobleem	110
5.	Samenvatting onderzoek spelling en een overzicht van het Leeuwarder Classificatiesysteem voor spellingfouten	112 114
B	Begeleiding van spellingproblemen	
1.	Inleiding	119
2.	Wel of geen spellingprobleem	119
3.	Auditieve en visuele dyslexie	119
4.	Start van de begeleiding	119
5.	Niveau van de begeleiding	120
6.	Fouten in de Hoorwoorden	120
	6.1 Algemeen	120
	6.2 Auditieve analyse	121
	6.3 Klankpositiebepaling	121
	6.4 Letterkennis	121
	6.5 Korte (auditieve) termijngeheugen	122
	6.6 Strategie	122

7.	Fouten in de Pas Op woorden	125
	7.1 Algemeen	125
	7.2 Begeleiding	125
	7.3 Strategie	126
8.	Fouten in de Onthoudwoorden	131
	8.1 Algemeen	131
	8.2 Begeleiding	131
	8.3 Strategie	132
9.	Fouten in de Denk- of Regelwoorden	151
	9.1 Algemeen	151
	9.2 Begeleiding	151
	9.2.1 De verlengingsregel	151
	9.2.2 De regels die gelden voor de open en gesloten lettergrepen	152
	9.2.3 Regels voor de werkwoordsvormen	152
	9.3 Strategie	153
10.	Retentietraining	153
11.	Cito Hulpboeken	157
12.	Methoden voor zwakke spellers	157
13.	Algemene opmerkingen	158
14.	Literatuur	160

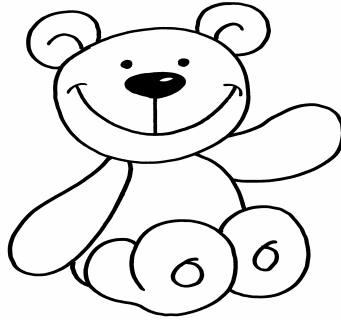
Leeuwarder Classificatiesysteem voor spellingfouten

Spellingcategorie	Foutencategorie	Didactische aanpak
<p>4</p> <p>DENK WOORDEN</p> <p>OF</p> <p>REGEL WOORDEN</p>	<p>fouten door:</p> <p>NIET TOEPASSEN VAN DE SPELLINGSREGELS</p> <p><i>Voorbeelden:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Verlengingsregel.</i> 2. <i>Regel voor open en gesloten lettergrepen.</i> 3. <i>Regels voor het vervoegen van werkwoorden.</i> 4. <i>Regels voor</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>interpuncties: . / , / ;</i> - <i>weglatingsstekens en hoofdletters:</i> <i>'s Morgens rijdt Jaring in z'n Citroën naar Leeuwarden.</i> <p><i>Aandachtspunten voor de procesanalyse</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>kent de leerling de regel?</i> • <i>weet hij/zij waar, wanneer en hoe de regel toegepast moet worden?</i> 	<p>STRATEGIE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Regel uitleggen.</i> 2. <i>Regel op een kaart verwoorden.</i> 3. <i>De regels afzonderlijk oefenen m.b.v. de leerkaart. Aandacht besteden aan drie punten:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>waar pas je de regel toe</i> • <i>wanneer</i> • <i>hoe</i> <p><i>Voorbeeld:</i></p> <p>Verlengingsregel</p> <p><i>Waar? eind van een woord.</i></p> <p><i>Wanneer? als je een t hoort.</i></p> <p><i>Hoe? 't woord langer maken en luisteren of je een t- of d- klank hoort.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 4. <i>Regels leren toepassen in eigen taalwerk. Hierbij een opbouw hanteren van eenvoudig (woordniveau) naar moeilijk (zinsniveau).</i> 5. <i>Controleren van eigen werk m.b.v. de leerkaart.</i>

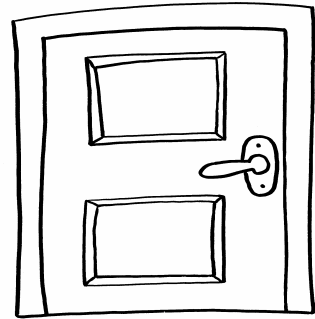
Pas Op woorden

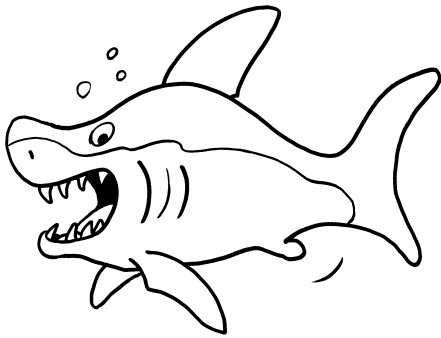
oor

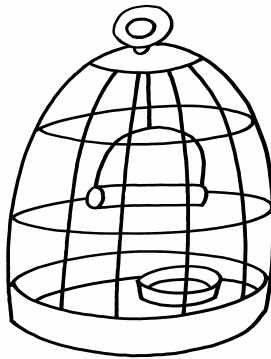
beer

deur

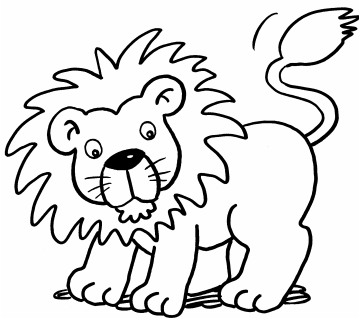
haai

kooi

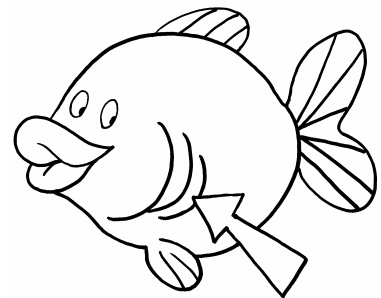
boei

leeuw

duw

kieuw

S of Z groep 6

Aan het eind van een woord schrijf je altijd een s. Maak je het woord langer, dan verandert de s vaak in een z na een lange en na een samengestelde klank (tweeteekenklank).

Aan het begin van een woord schrijf je de s het vaakst. De belangrijkste woorden met een z aan het begin, staan op deze bladzijde. Wanneer een woord er niet bij staat, vraag je dit aan de leerkracht of kijk je in het woordenboek. Wanneer dit niet mogelijk is, gok je op s.

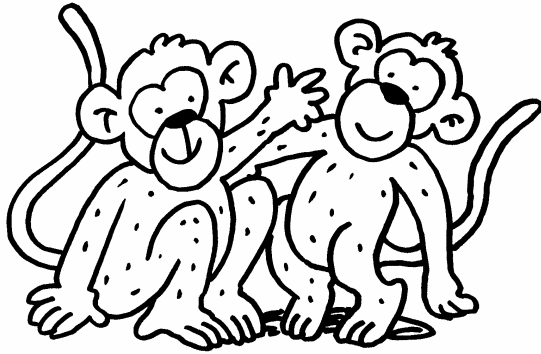
Wanneer je het woord zegt, kun je vaak ook horen en voelen of het met een s of met een z moet.

zaad	zin (zinnen)	zwembad
zaag	z'n	Zwitserland
zaak	zo (zoals, zodat, zoiets, zolang, zodra)	
zaal	zoek	
zacht	zoet	
zadel	zolder	
zak (zakdoek, zakgeld)	zomaar	
zaken	zomer ('s zomers)	
zakken	zon (zonnig)	
zal	zo'n	
zand	zonder	
zee (zeeman, zeehond)	zoon	
Zeeland	zorg (zorgen)	
zeep	zorgvuldig	
zeer	zout	
zeil (zeilboot, zeilen)	zoveel (zover, zowat, zowel, zozeer)	
zeker (zekere)	zucht	
zelden (zeldzaam)	zuid (zuiden)	
zelf (zelfde)	zuiver	
zelfs	zulke	
zenuwachtig	zuur	
zes (zestien, zestig)	zus (zuster)	
zeven (zeventien, zeventig)	zwaan	
zich (zichzelf)	zwaar	
zichtbaar	zwaard	
ziek (ziekte)	zwak (zwakke)	
ziel	zwart	
zij	Zweden	
zijde (zijden)	Zweedse	
zijn	zweet	
zilver (zilveren)	zwemmen	

LEERKAART

Regels voor open en gesloten lettergrepen

apen

katten

Wanneer een **woord uit meer dan 1 stuk** bestaat
(alleen niet bij 'lijmwoorden' zoals zeevis)

Let op de **KLINKER!**

Komen na de klinker 2 verschillende medeklinkers?

